RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Första kammaren. Nr 46.

Fredagen den 30 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes

bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 258, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3, 4, 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension;

första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 268, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område ävensom tre i ämnet väckta motioner; och

nr 270, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m. dels ock fyra i anledning därav väckta motioner.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 683, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av herr Röings motion, nr 202, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning av gällande järnvägstrafikstadga, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 699, med delgivning av nämnda kammares beslut över

dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av första kammarens beslut rörande väckta motioner dels angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om inrättande av professurer i socialpolitik vid universiteten i Uppsala och Lund, dels ock om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om inrättande av professurer i nationalekonomi inom filosofiska fakulteterna i Uppsala och Lund, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial nr 192, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående omorganisation av utrikesdepartementet samt förstärkning av Sveriges representation i utlandet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglering under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel, i vad den angår pensions- och indragningsstaterna;

nr 76, angående tillfällig löneförbättring under år 1919 för vissa befattningshavare hos riksdagens verk och myndigheter; samt

nr 77, angående anslag för utgivande av register till riksdagstrycket m. m.; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilllägg till gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen.

Herr statsrådet Schotte, som förklarat sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Enhörnings interpellation angående ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen, erhöll nu ordet och anförde: Med första kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr E. A. Enhörning till mig framställt förfrågan, uppställd i sju särskilda punkter, angående *det ekonomiska resultatet av det för statens järnvägars räkning uppförda sågverket å Lövholmen invid Piteå.*

Anledning till uppförandet av ifrågavarande sågverksanläggning var, såsom interpellanten torde hava sig bekant, svårigheten att på annan väg tillgodose statens järnvägars behov av slipers. Under en följd av år hade nämligen förelegat en alltjämt ökad osäkerhet för statens järnvägar att få sitt årliga slipersbehov fyllt. Detta förhållande orsakades av att slipersanskaffningen huvudsak-

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

ligen var baserad på upphandling från enskilda, av vilkas större eller mindre benägenhet till leverans statens järnvägar därigenom blev beroende. Fråga väcktes därför att söka från statens egna rikliga skogstillgångar tillgodose detta behov.

Frågan härom upptogs först av järnvägsstyrelsen i en den 3 november 1914 till statsrådet och chefen för civildepartementet ingiven skrivelse. Denna innehöll ett skisserat förslag till samarbete mellan järnvägs- och domänstyrelserna i syfte att på rationellt sätt och i större omfattning, än under gångna år varit brukligt, förse statens järnvägar med sliprar och virke.

Efter framställning i ämnet från domänstyrelsen bemyndigade Kungl. Maj:t därefter den 17 december 1915 domänstyrelsen att med järnvägsstyrelsen träffa avtal om försäljning från kronans skogar under åren 1917—1926 av virke för framställning årligen av omkring 600,000 stycken furusliprar. Enligt det kontrakt, som på grund härav den 17 januari 1916 efter ömsesidiga förhandlingar slöts mellan ifrågavarande styrelser, skall årligen genom domänstyrelsens försorg levereras virke till cirka 200,000 sliprar från Dalarne och till cirka 400,000 från kronoskogar i Norrland eller sammanlagt cirka 600,000 slipersämnen. Skulle statens järnvägar för något år ej hava behov av hela detta parti, äger järnvägsstyrelsen rätt att minska leveransen.

Virket från Dalarne försågas tills vidare vid enskilda sågverk. För försågning av Norrlandsvirket har däremot uppförts ett statens eget sågverk å Lövholmen invid Piteå.

Bemyndigande att uppföra detta sågverk lämnades järnvägsstyrelsen av Kungl. Maj:t den 23 september 1916. De skäl, som föranledde detta beslut, torde kunna sammanfattas sålunda. Genom det mellan domänstyrelsen och järnvägsstyrelsen slutna avtalet angående virkesleverans hade den erforderliga mängden av råmaterial för beredning av sliprar för statens järnvägars behov för en längre tid framåt tillgodosetts. Frågan gällde därför att träffa betryggande anstalter för det levererade virkets försågning och vidarebehandling till sliprar. En verkställd utredning gav vid handen, att med hänsyn såväl till det ekonomiska utbytet som till ett obehindrat fortgående av driften den lämpligaste lösningen av detta spörsmål vore försågning å statens järnvägars egna för ändamålet anpassade anläggningar. Enligt järnvägsstyrelsens kalkyler skulle vid statens egna anläggningar impregnerad sliper, utlastad vid Piteå, kosta omkring 2 kronor 39 öre. För sliper, beredd vid enskilda anläggningar, skulle åter enligt lämnad uppgift, motsvarande siffra approximativt beräknad utgöra 2 kronor 63 öre. Båda dessa siffror voro då beräknade netto, d. v. s. efter avdrag av värdet för vid försågningen erhållna biprodukter.

Ifrågavarande sågverk har förlagts till Piteå på förslag av tillkallade experter, jägmästare V. Trahn och byggmästaren J. Pettersson i Sollefteå, sedan dessa genom undersökningar utrönt, att Piteå älvmynning och det nu för ändamålet använda Lövholmsområdet var den lämpligaste platsen. Området, cirka 35,5 hektar,

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

tillhör Piteå stad och arrenderas, jämte rymliga vattenområden för timrets magasinering, av statens järnvägar till och med utgången av år 1926, det vill säga intill utgången av den period, under vilken domänstyrelsen åtagit sig leverera timmer till statens järnvägar.

Innan beslut fattats för planens realiserande, verkställdes förberedande utredningar angående rörelsens omfattning, verkets storlek och beskaffenhet m. m., dels av järnvägsstyrelsen, dels av de förenämnda experterna; och innan järnvägsstyrelsen definitivt bestämde sig för det sätt, på vilket företaget slutligen borde komma till utförande, underställdes dessa förslag kritik av ombudsmannen i sågverksförbundet, disponent Otto Hellström. Av dennes utlåtande framgick, bland annat, att sågverket borde givas en storlek av fyra ramar.

Arbetena med sågverksanläggningarna påbörjades i oktober 1916 och fortgingo sedan till den 3 oktober 1917, då lönekonflikt med åtföljande strejk inträffade. Denna varade till den 27 därpå följande november och förorsakade, att en del betongarbeten ej kunde slutföras före vinterns inbrott, vilket i sin tur åstadkom avsevärd försening av maskinernas montering. Sedermera hava byggnadsarbetena ostört kunnat fullföljas. Anläggningarna hava dock i sin helhet ännu ej hunnit färdigställas, men äro under senaste tiden delvis tagna i bruk.

Efter dessa allmänna upplysningar om ifrågavarande anläggning övergår jag till besvarande av de särskilda frågorna, härvid stödjande mig på av järnvägsstyrelsen lämnade uppgifter.

1:a och 2:a frågorna lyda:

Till vilket belopp har sågverksanläggningen å Lövholmen invid Piteå beräknats ursprungligen uppgå och vad har för anläggningen utlagts intill 1918 års utgång, inklusive kostnadsberäkningar och arrendesumman för Lövholmens gamla sågverk med lastageplats?

Vilket belopp beräknas utgå för sågverkets kompletterande, inklusive eventuella bostäder för personalen, timmerbommar, rälsbanor, brädgårdsanläggningar och maskinella staplings- och utlastningsanordningar, pråmar, eller med andra ord alla kostnader för verkets fullbordande i komplett skick, och när beräknas detta vara verkställt?

Härå svaras: De ursprungligen beräknade ungefärliga anläggningskostnaderna, jämförda med de belopp, som utbetalats till den 1 januari 1919, jämte de belopp, som ytterligare beräknas erforderliga för sågverksanläggningens fullbordande i komplett skick, framgå av följande tablå.

Ursprungligen beräknade kostnader.	Kostnaden intill 1918 års utgång.	Beräknade kostnader efter 1/1 1919.	Summa kostnad.
kr.	kr.	kr.	kr.
782,000	1,675,000	225,000	1.900,000

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

I den ursprungliga planen för anläggningarna ingick även impregneringsanläggning jämte anordning för sliprarnas lagring, för vilka anordningar beräknade kostnaden dock ej här medtagits i jämförelsen. Utförandet av desamma har nämligen tills vidare uppskjutits, på grund av att erforderliga maskiner och impregneringsmedel varit omöjliga att anskaffa under rådande kristid.

Den avsevärda stegringen i anläggningskostnaderna är till stor del beroende på kristiden, men har dock även betingats av att anläggningarna *dels* försetts med anordningar och maskiner av annan och efter förslagets avgivande förbättrad konstruktion, *dels* kompletterats med byggnadsdelar och maskiner, som icke ingingo i den ursprungliga planen.

Arbetena med anläggningarna beräknas kunna avslutas till instundande höst.

Enligt med Piteå stad träffat kontrakt har järnvägsstyrelsen att i arrende för Lövholmens gamla sågverk med lastningsplats till Piteå stad årligen erlägga ränta å 75,000 kronor.

Interpellantens 3:e fråga lyder:

För vilken produktion har sågverket beräknats och vad har produktionen visat sig uppgå till under den tid, driften varit i gång?

I anledning härav meddelas, att beräkningen av sågverkets kapacitet är baserad på storleken av den med domänstyrelsen konrakterade virkesleveransen. Denna utgör, som förut nämnts, virke till omkring 400,000 sliprar per år jämte en del annat timmer, som järnvägsstyrelsen enligt kontraktet är skyldig mottaga. Anläggningen har därför beräknats så, att per år skulle kunna försågas minst 250,000 stockar av i genomsnitt 18 fots längd med arbete i ett skift under 10 av årets månader. Bedrives arbetet i tvenne skift, beräknas produktionsförmågan i det närmaste kunna fördubblas.

Under oktober—november 1918 har provsågning försiggått, varefter kompletteringsarbeten utförts under vintern. För närvarande pågår sågning i ett skift, huvudsakligen för erhållande av virke till de ännu ej fullbordade byggnadsarbetena, vadan någon bestämd uppfattning om avverkningsförmågan hos detta speciellt för slipersförsågning avsedda verk ännu ej kunnat erhållas. Dock anser järnvägsstyrelsen, att detsamma kommer att upfylla de garantier, som lämnats av de firmor, vilka levererat maskineriet. Meningen är att under den allra närmaste tiden igångsätta arbetet med full drift i två skift.

4:e frågan lyder:

Huru stor är den beräknade produktionskostnaden vid sågverket å Lövholmen, jämfört med kostnaden för den legosågning vid enskilda sågverk, som järnvägsstyrelsen enligt uppgift lärer bedriva ävensom jämfört med priset vid tidigare inköp av slipers från enskilda leverantörer, och huru stort parti och huru lång tid omfattar kontraktet med domänstyrelsen och vilket pris stipulerar detsamma?

Till besvarande härav meddelas att den beräknade produktionskostnaden vid sågverket, jämförd med kostnaden för sliprar,

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

framställda vid legoförsågning vid enskilda sågverk, samt priset för sliprar, inköpta från enskilda leverantörer, är:

Beräknad produktionskostnad vid S. J. slipersfaktori. Piteå år 1919.	Pris å vid S. J. V distr. från enskilda levererade sliprar år 1919.	Pris å i Dalarna från enskilda inköpta och av S. J. legoförsågade sliprar år 1919.	Pris å i Dalarna från enskilda levererade sliprar år 1919.
3.70	5.00	5.50	5.60 allt pr sliper om 2.7 meters längd.

I den beräknade kostnaden för sliprar från slipersfaktoriet ingå samtliga utgifter för råvara, levererad 1916—1917 och 1917—1918, samt tillverkning jämte verkets fullständiga avskrivning under en tidsrymd, motsvarande den tid kontraktet med domänstyrelsen gäller. Det råvarupris, som ligger till grund för den beräknade kostnaden för dessa sliprar, avser sålunda prisläget hösten 1916—1917, då däremot priset å de från enskilda inköpta avser prisläget hösten 1918. De nyss angivna siffrorna äro sålunda ej direkt jämförbara, enär priset å råvaran för de vid slipersfaktoriet år 1919 sågade sliprarna är avsevärt lägre än för övriga här angivna sliprar, beroende på träprisens stegring. Då debiteringen från domänstyrelsen ej sker förrän vid årsskiftet efter det år, under vilket leveransen skett, kommer nämligen priset å det under vintern 1918—1919 avverkade timret ej att fastställas förrän vid 1919 års utgång.

Kontraktet med domänstyrelsen om leverans av virke till 400,000 stycken sliprar gäller till och med år 1926. Virket erhålles efter samma pris per engelsk kubikfot, efter virkets toppmått räknat, som domänstyrelsen vid försäljning i övrigt från kronans skogar av virke utav motsvarande grovlek och beskaffenhet under respektive år i genomsnitt erhåller vid älvmynningarna eller de platser i vattendragen, där virket efter framflottning mottages av statens järnvägar.

Interpellantens 5:te fråga är:

Till vilket belopp belöpa sig avverknings-, flottnings- och alla övriga tillverkningskostnader, inklusive utgifterna för timrets mottagning och förvaring intill 1918 års utgång och huru stort parti timmer har under avverkningsåret 1918/1919 avverkats, till vilket belopp uppgår avverkningskostnaderna och beräknade flottnings- och övriga kostnader för sistnämnda år samt huru stora likvider hava intill 1918 års utgång utbetalts till domänstyrelsen och huru mycket skall betalas i år?

Härå svaras: Såsom av det nyss anförda framgår, omfatta de priser, statens järnvägar erlägga till domänstyrelsen, förutom kostnad för själva råvaran, även avverknings-, flottnings- och gallringskostnader. Det torde således icke vara möjligt att särskilt uppgiva dessa senare kostnader.

Intill 1918 års utgång uppgingo samtliga kostnader för levererade cirka 500,000 timmer till:

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

för intumning, flottläggning, bogsering och förvaring av timmer . . . . . kr. 104,626: 83
Till domänstyrelsen har intill samma tidpunkt för själva virkesleveransen vid sorteringsbommar utbetalats . . . . . kr. 2,525,883: 68

Summa kronor 2,630,510: 51

Häri ingå dock icke flottnings-, gallrings- och bogseringskostnader för i vattendragen kvarliggande cirka 80.000 timmer.

Under vintern 1918—1919 har avverkats timmer till cirka 400,000 stycken sliprar, för vilket betalning skall erläggas enligt förut angivna villkor. Beloppen kunna av nyss angivna skäl icke nu uppgivas.

Den 6:te frågan lyder:

Vilka timmerpartier finnas oarbetade vid sågverket, i timmermagasiner på andra ställen och i vattendragen, och vilken tid beräknas nu åtgå för försågning vid Lövholmens sågverk av allt på grund av kontraktet med domänstyrelsen avverkat timmer inklusive detta års avverkning?

I anledning härav meddelas, att vid årskiftet 1918—1919 funnos i timmermagasinen cirka 400 000 timmer samt kvarliggande i vattendragen cirka 80 000 timmer. Om den ursprungliga planen kunnat följas, hade avsikten varit att börja försågningen våren 1918. Med denna förutsättning beräknades största delen av tillgängligt timmer vara försågad vid den tid våren 1919, då hembogsering av nytt virke kunnat påbörjas. Av förut omnämnda orsaker har verket ej kunnat igångsättas förrän våren 1919, och beräknas förutnämnda virkespartier tillsammans med det, som avverkats under vintern 1918—1919, vara försågat till våren 1921.

Järnvägsstyrelsen har i skrivelse den 29 oktober 1918 hos domänstyrelsen hemställt, att den virkesleverans, som enligt kontraktet den 17 januari 1916 åligger domänstyrelsen att utföra i övre Norrland under år 1919, måtte inskränkas att omfatta en kvantitet, motsvarande virke till endast cirka 100 000 sliprar, vilket önskemål domänstyrelsen förklarat sig kunna tillmötesgå i den utsträckning avtal om avverkningen ej redan träffats.

För att utjämna den nu utöver verkets normala årsprestation avverkade timmermängden har järnvägsstyrelsen för avsikt att hos domänstyrelsen hemställa, att lämplig inskränkning i leverans av timmer för slipersfaktoriets räkning måtte äga rum nästkommande vinter.

Interpellantens 7:de och sista fråga är denna:

Vilka äro beräknade priser för olika dimensioner slipers efter ursprugligen kalkylerade kostnader för anläggningen och efter beräkning av nu ökade kostnader för anläggningen i komplett skick, i båda fallen inkluderande skogsvärdet, avverkning, flottning, administrations-, anläggnings-, amorterings- och alla andra kostnader?

Enligt de ursprungliga kostnadsberäkningarna skulle priset för en 2,7 meter oimpregnerad sliper från slipersfaktoriet uppgå

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

till cirka 2 kronor, och beräknas en dylik sliper nu kunna framställas för omkring 3 kronor 70 öre av det virke, för vilket domänstyrelsen redan erhållit betalning. Hur priset kommer att ställa sig för sliprar av senare levererat virke kan ej för närvarande bedömas, då domänstyrelsens pris å råvaran, enligt nyss angivna skäl, ej ännu är känt.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt förbindliga tack för den uttömmande utredning, som nu avgivits som svar å min interpellation angående Kungl. järnvägsstyrelsens sågverksbygge eller slipersfaktori å Lövholmen invid Piteå.

Jag beklagar att denna min interpellation kom att omfatta så många frågor — vilka dock voro nödvändiga för att kunna belysa min framställning, men jag sökte uppställa dem så, att det skulle underlätta besvarandet av desamma.

Herr statsrådet synes emellertid hava öst sina uppgifter ur källor, som ansett, att det i det stora hela är bra som det är, men då jag icke delar denna uppfattning, så hoppas jag, att en liten kritik, så objektiv som möjligt, skall lända företaget i fråga till gagn.

Innan jag nu går att yttra mig med anledning av herr statsrådets svar, så tillåter jag mig först att säga några ord angående den utvalda platsen för den ifrågasatta sågverksanläggningen eller det s. k. slipersfaktoriet, vilken synes mig icke lyckligt vald.

Anläggningen borde väl hava förlagts å lämplig plats invid järnvägen, varigenom först och främst rätt så betydande transportkostnader skulle under byggnadstiden hava undvikits och sedermera produktens transport till järnvägen.

Detta synes mig hava bort vara ett huvudvillkor för denna anläggning. Den förnämsta produkten är avsedd att bliva slipers och sågade trävaror för statens behov, vilka produkter måste distribueras järnvägsledes.

Om så är förhållandet, måste nu sommartiden produkten först utlastas i prånar, som bogseras till järnvägen och där lastas å järnvägsvagn och vintertiden köras med häst till järnvägen, i stället för att anläggningen skulle så förlagts, att järnvägsspår kunnat utläggas till brädgården och produkterna lastas direkt å vagn.

Avståndet över den inre Piteåfjärden till järnvägen är visserligen icke långt, men omgången i hanteringen — synnerligast upplastningen från prånar, underhåll av prånar och körning med häst vintertid — måste ju fördyra avsevärt.

Här hade det gällt att uppleta en lämpligare plats, så belägen att tillverkningen såval av slipers, sågade varor som träkol hade kunnat expedieras antingen järnvägs- eller sjöledes, och det synes mig, att en sådan plats hade bort kunnat uppletas antingen i Luleå, Piteå eller Skellefteå hamnområden. På det senare stället är ju järnvägen dragen ända ned till Kallholmen vid kusten.

Nu kan man anmärka, att timmertransporten från Luleå till

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

Skellefteå eller vice versa blivit längre än Luleå—Piteå eller Skellefteå—Piteå, om nu ej lämplig plats kunnat uppletas för anläggningen i Piteå, men då virket från Luleå och Skellefteå under alla förhållanden måste flottläggas för bogsering efter kusten till Piteå, så uppväges den längre och dyrare bogseringskostnaden — jag skulle vilja påstå många gånger — av fördelen att hava sågverket invid järnväg och på samma gång — om görligt — lämpligt även för utskeppning sjöledes. Mig synes Notviken vid Luleå, där järnvägsstyrelsen har mycket stora verkstadsanläggningar, hava varit mycket lämpligare plats. Ty då hade staten där kunnat använda avfallsprodukterna från sågverket dels till alstrande av energi under verkstädernas ångpannor och dels till bränsle för statens arbetspersonal.

Jag antar dock, att det väsentliga är att få anläggningen invid järnväg, ty vad som kommer att produceras av slipers, sågade trävaror och träkol — förutom möjligen grövre dimensioner såsom plankor och battens — kommer väl staten att själv kunna använda.

Att sågverksanläggningen i dessa tider skulle högst betydligt överskrida den beräknade kostnaden, är tydligt och klart, och man antager, att när sågverket en gång blir fullbordat i komplett skick, så torde kostnaden vara uppe i närmare 3 än 2 miljoner kronor.

Många äro orsakerna härtill.

Staten kan eller får ej tillämpa vanliga affärsmetoder — den måste följa sina instruktioner och regler, t. ex. föreskrifterna rörande statens upphandlingsväsende, och härigenom tror jag mig veta, att rätt så stora förluster i anläggningen redan hava förorsakats.

Härigenom kunde förmånliga leveransanbud från verkstäder i rätt tid ej antagas — en dyrbar tid förlorades, och när äntligen kungl. järnvägsstyrelsen ansåg sig kunna skrida till uppgörelse om leveranserna, så måste dessa fördelas på flera händer till givetvis högre priser.

Man har all anledning framställa den frågan, vad var väl orsaken att denna anläggning skulle verkställas under den värsta dyrtiden?

På samma sätt som hittills borde väl staten kunna fylla sitt behov av slipers, utan att under den högsta dyrtiden draga åstad med en så dyrbar sågverksanläggning.

Om nu också denna vara stigit i pris, så borde väl järnvägsstyrelsen varit förtrogen därmed, ty allt vad den behövde för driften av statens järnvägar, hade ju stigit i betydligt högre grad än slipers. Kriget hade ju visserligen varat länge, men någon gång skulle det väl dock upphöra.

Jag tror mig tryggt kunna påstå, att staten i regel har köpt sitt behov av slipers av enskilda leverantörer till billigare pris än den själv kunnat tillverka dylik vara.

Järnvägsstyrelsen har haft en mindre ångsåg vid Kälarnes station i västra Jämtland, således ungefär mitt i landet. Under de

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

sista åren har den varit utarrenderad, och i år har den försålts. Den ligger mycket lämpligt till för tillverkning av slipers, och staten har i närheten kronoparker, bland andra Ansjö om 6,000 tunnland, som lämpa sig ypperligt för sliperstillverkning, men ehuru järnvägsstyrelsen därifrån på sin tid enligt särskild uppgörelse med domänstyrelsen fick råvaran till billigare pris än bolag och enskilda, så gick dock denna rörelse, enligt vad man sagt mig, med en förlust av över 100,000 kronor årligen.

Därför nedlades även driften för järnvägens räkning. Innan man nu inlät sig på denna stora och dyrbara anläggning å Lövholmen, borde man väl än en gång på grund av dyrtiden upptagit driften vid något av statens många sågverk — i södra, mellersta eller norra delen av vårt land — för att kontrollera, om de av slipersleverantörerna fordrade priserna voro för höga eller ej — om man nu icke på annat sätt kunnat övertyga sig därom.

Nu är att märka, att slipersleverantörer i stor utsträckning åtminstone i Norr- och Västerbotten köpa skogen av staten, och regleras följaktligen priset å slipers efter det pris, som man betalar staten för träd på rot.

Således, är priset på rot högt, så blir priset på slipers i proportion därefter och vice versa, men säkert är, att den enskilde spekulanten kan verkställa avverkningen billigare än staten, ja, till och med billigare än bolag, vilket nog i någon mån kommer staten till godo vid slipersinköpen.

Jag tror mig veta, att sedan uppgörelsen med Piteå stad träffats och innan avtal om maskinleveranserna uppgjorts, så uppdrogs det åt kompetent person att uppgöra en ytterligare utredning om produktionskostnaden, som utmynnade däri, att denna tillverkning skulle bliva dyrare än att köpa i den öppna marknaden, och att anläggningen endast kunde försvaras från den synpunkten, att järnvägsstyrelsen därigenom möjligen kunde säkerställa sitt behov av slipers, som dock städse förut kunnat inköpas till rimliga priser, beroende på spekulationen å statens kronoauktioner.

Ett högt pris å slipers har således kommit — om icke järnvägsstyrelsen — dock staten till godo.

Jag måste beteckna det såsom ett mycket stort kardinalfel att förlägga ett stort slipersfaktori i norra delen av vårt långsträckta land, om produktionen skall distribueras över en stor del av landet. Ja, om den endast är avsedd för Norrland, så är det i alla fall oklokt. Denna tillverkning bör försiggå på flera lämpliga ställen och helst i det inre av landet och således ej vid kusten för undvikande av dyrbara transportkostnader för egna förbrukningsartiklar till men för den allmänna trafiken, varpå ju statens järnvägar skola existera. Man behöver ej då utsätta sig för obehagliga arbetarförhållanden, vilka givetvis försvåras i högsta grad, ju större arbetsstyrkan blir. Härigenom kunde man ju befordra kolonisationen, och säkert är, att denna extra förtjänst skulle bliva mycket välkommen för många av landets söner i det inre. Detta arbete skulle ju endast kunna pågå en kortare tid av året.

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

Man klagar ju redan däröver, att vissa delar av norra stambanan är alltför mycket överbelastad och att den icke på tillfredsställande sätt kan tillgodose trafiken. Huru mycket svårare skall det då icke bliva, om, det stora behovet av slipers landet runt skall tillgodoses från Piteå! Då får nog järnvägsstyrelsen tidigare än eljest utlägga dubbelspår på vissa stäckor av norra stambanan, vilken kostnad man då rätteligen borde skriva på statens slipers konto.

Uppförandet av slipersfaktoriet å Lövholmen invid Piteå synes hava beslutats år 1915, då Lövholmens sågverk förhyrdes av Piteå stad på 11 år från 1916 med rätt för arrendatorn att efter arrendetidens utgång till visst pris inlösa området.

Förvaltare och övriga tjänstemän anställdes den 1 maj 1916.

Underhandlingar med maskinfirmor och andra leverantörer inleddes därpå omedelbart, och på grund av dessa upprättades ritningar till en 6-ramig såg, slutande på ett kostnadsförslag av cirka 1 miljon kronor. En del förarbeten på byggnadsplatsen igångsattes omedelbart.

Överrevisorerna i järnvägsstyrelsen framställde emellertid nu anmärkning mot beslutet om sågbygget. På grund härav avstannade arbetena å byggnadsplatsen, underhandlingarna om inköp av maskiner och materiel inhiberades, och de för byggnadsarbete gynnsamma sommarmånaderna 1916 gingo sålunda förlorade.

Först i slutet av oktober samma år fattades beslut om uppförande av en mindre såg om 4 ramar, och grundgrävningarna igångsattes ånyo, men nu under ytterst ogynnsamma väderleksförhållanden. Ritningarna till det beslutade 4-ramiga sågverket blevo emellertid ej definitivt fastställda förr än i maj 1917. Kostnadsförslaget för denna mindre såg stannade även det vid i det närmaste 1 miljon kronor.

Uppskovet med bygget hade medfört en merkostnad av hundratusentals kronor på grund av den därunder så väsentligt skärpta dyrtiden. På hösten 1917 uppstod strejk på byggnadsplatsen, på grund av att järnvägsstyrelsen ej kunde bevilja de av arbetarna framställda kraven på förhöjd timpenning. Efter sex veckors strejk fastställde emellertid järnvägsstyrelsen plötsligt en timpenning högre än arbetarnas krav. Detta torde vara en nog så enastående tilldragelse i arbetskonflikternas historia. Byggnadsarbetet bedrevs därefter synnerligen lamt, troligen till stor del förorsakat av bristande samarbete mellan järnvägsstyrelsen och arbetsledningen på platsen. Först i september 1918 var sågen färdig, så att den under hösten kunde provköras. Verket måste betecknas såsom i huvudsak synnerligen gediget, men så hava ej heller några kostnader skytts för att erhålla en förstklassig såg både vad maskineri, hus och grunder beträffar. Betonggjutningarna i dessa senare sakna motstycke vid något annat sågverk inom landet. Undrande står man dock inför den dyrbara, väldiga ångmaskinen, som är stark nog att driva flera verk av

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

slipersfaktoriets omfattning. Den uppgives med full belastning kunna utveckla inemot 800 indicerade hästkrafter.

Ännu mer förvånas man över anordningarna i eldrummet, som synas vara gjorda, utan tanke på att eldningen skall ske med avfall från sågen.

Kostnaderna för verket i dess nuvarande ofullbordade skick, utan någon egentlig brädgård, belöpa sig till i det allra närmaste 2 miljoner kronor.

Då är att märka, att impregneringsverket, största delen av brädgårdsanläggningen med justeringsverk etc., arbetarbostäder, bogserbåt, pråmar, m. m. ännu saknas. När dessa arbeten blivit utförda, torde kostnadsförslagets slutsiffra hava blivit tredubblad.

Med skäl kan man anmärka mot den under byggnadstiden rådande planlösheten i ledningen, varigenom arbetet dels fördröjts och dels orimligt fördyrats, men planlösheten vad driften beträffar är dock ännu mera framträdande.

När sågen 1918 i september månad äntligen blivit färdig och massor av timmer funnos tillgängliga vid verket, hade man ju kunnat vänta, att driften på allvar skulle upptagas. Så blev emellertid ej fallet, utan driften inskränktes till en provsågning, omfattande cirka 7,000 timmer. En timmerhiss och en dyrbar pålad kaj för densamma hade stått färdiga sedan tidigt på sommaren, men någon landrullning av timmer för vintersågning igångsattes ej förr än i oktober månad. Uppskovet skulle bero på att vissa elektriska anordningar ej förr blivit färdiga. Att märka är dock, att elektrisk kraft fanns tillgänglig från Roknäs kraftstation, ävensom att kraftfrågan för timmerhissen ju kunnat ordnas på flera andra enkla sätt. En följd av denna uraktlåtenhet blev, att så gott som all verksamhet vid det dyrbara verket fick ligga nere hela vintern 1918—1919.

Äntligen den 7 april 1919 när kringliggande sågverk i allmänhet redan avslutat sin vintersågning, igångsattes på allvar faktoriet för uppsågning av landrullat och stöddraget tillsammans cirka 26,000 timmer. Trots den rikliga tiden för förberedande arbeten befanns, att rörledningarna i pannrummet visade sig vara mindre lämpligt anordnade, och att de tre ugnarna under pannorna voro murade på sådant sätt, att tillräckligt tryck i ångpannorna ej kunde hållas. Här måste alltså företagas ommurning i först en ugn. Denna har sedan — dess bättre — visat sig ensam vara tillräcklig för drivande av verket. Således i detta avseende tredubbel säkerhet mot tvådubbel, som varit fullt tillräcklig. Sedermera befunnos anordningarna för timrets framforslande till sågen så ofullständiga, att beräknat antal timmer ej kunde tillföras ramarna. Resultatet av driften är således den, att verket under en hel månads gång ej kunnat försåga ens hälften av de tillgängliga 26,000 stockarna på land.

Planlösheten i ledningen framträder även i rent häpnadsväckande grad, om man granskar sättet för virkesanskaffningen.

Medan verkets fullbordande blivit fördröjt med närmare två

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

år utöver den ursprungliga planen, hava avverkningarna det oaktat fortgått hela tiden enligt de ursprungliga beräkningarna, grundade på en tillverkning av cirka 400,000 slipers per år.

Ehuru två års timmerförlag funnos disponibla hösten 1918, beräknades timmerfångsten under sistlidna vinter dock uppgå till cirka 280,000 timmer, detta trots de rent svindlande avverkningskostnaderna denna vinter.

Vid verkets igångsättande disponerades följande timmerpartier:

landrullat och stöddraget vid verket . . .	26,000	timmer
i vattnet vid verket	380,000	»
inventarier i älvar och flottningshamnar .	82,000	»
beräknad avverkning sistl. vinter	280,000	»
Summa	768,000	timmer

Timret är av yppersta beskaffenhet, särskilt utgallrat för ändamålet bland kronans stora utstämplingar i Norr- och Västerbotten.

Detta värdefulla timmer får nu till största delen ligga i ytterligare två à tre år i vattnet, varunder dess kvalitet givetvis väsentligt försämras, utom det att det kapital, det representerar, ökat kolossalt genom den huvudlösa avverkningen och därmed följande flottning under dyrtiden, under tiden ligger räntelöst. Men ej nog därmed. Bommar för virkets förvaring disponeras ej heller i tillräcklig mängd, utan en stor del ligger rätt så oskyddat i öppen vik av Piteåfjärden utanför verket.

Att jag kommit att intressera mig för denna sågverksanläggning, berodde på, att jag hösten 1917 gjorde ett besök i Luleå, och då jag reste ut till ett landsställe i trakten, fann jag stränderna på långa sträckor belamrade med timmer flera meter upp på stranden. Jag tog naturligtvis reda på, vem timret tillhörde och fann, att det var faktoriets timmer. Jag vände mig då till flottningschefen och anmodade honom att göra, vad han kunde för att inberga det värdefulla timret.

Ännu en yttring av planlösheten i ledningen torde man bland många andra även kunna påvisa i den omständigheten, att den nye förvaltaren uppbär en mindre avlöning än den under honom sorterande kamrern på verkskontoret. Denne förvaltares befogenhet synes för övrigt vara så kringskuren, att order i de allra enklaste ärenden måste begäras och framför allt inväntas från högre ort, till stort men för arbetets rationella skötsel.

Som totalomdöme om Lövholmens slipersfaktori och dess skötsel kan jag slutligen anföra,

att planlösheten i ledningen förorsakat onödig förlängning av byggnadstiden och fördyring av anläggningskostnaden,

att av samma anledning timmeravverkningarna bedrivits utan några som helst hänsyn till virkesbehovet,

att det med modernaste maskineri utrustade verket av bris-

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

tande sakkunskap hos ledningen hittills ej som sig bort kunnat utnyttjas,

att några som helst ekonomiska hänsyn ej tyckas hava beaktats, och slutligen

att statsverket kommer att åsamkas en avsevärd förlust genom järnvägsstyrelsens sätt att driva sågverksrörelsen, vilket ovillkorligen måste återfalla på oss skattdragande.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Kammaren och den ärade interpellanten kunna naturligtvis icke begära, att jag skall i detalj svara på alla de olika nya upplysningar och påståenden interpellanten här gjort, delvis såsom han själv sade enligt vad som uppgivits för honom. Alla dessa anmärkningar skulle, synes det mig, kunna väl räcka till för ytterligare en interpellation. Vad han anfört kan kanske också anses utgöra motiv för vad han frågade om, men antydan därom förekommer ej i interpellationen och i brist på denna motivering har det icke varit mig möjligt att, närmare än vad jag gjort, inlåta mig på dem vid interpellationens besvarande. Interpellanten har rätt i, att jag grundat mitt svar uteslutande på utredning från järnvägsstyrelsen, och det är självfallet att, då detta är den enda källa jag kunnat anlita, helst då interpellanten bara begärt svar på vissa bestämda frågor, som allenast vederbörande myndighet kunnat behärska, mitt svar icke gått utöver vad av järnvägsstyrelsen anförts. Jag är också närmast tacksam för, att han icke begärt mitt omdöme om själva affären såsom sådan. Detta hade för resten varit av litet värde och det hade kunnat grundas väsentligen endast på järnvägsstyrelsens uppfattning i saken. Det hade varit önskvärt, synes det mig, att den ärade interpellanten, som är väl inne i dessa frågor, på ett tidigare stadium sökt förbindelse med järnvägsstyrelsen, då han med sin sakkunskap kanske kunnat vinna beaktande för en del synpunkter, som han nu bragt på tal, sedan sågverket blivit färdigt.

Det är blott ett par små randanmärkningar jag i övrigt skulle vilja göra. Interpellanten påstod, att man icke borde hava byggt under dyrtiden. Uppskovet med byggandet hade gjort arbetet ännu mera dyrbart och föranlett, att arbetet en tid måst avstanna. Detta är förhållanden, som varit före min tid, innan jag hade med saken att göra. Första framställningen i saken gjordes i november 1914. Därpå gjordes ny framställning den 17 december 1915. Anledningen, varför man då icke genast började, eller sedan en tid avbröt arbetet, var väl, att man väntade på Kungl. Maj:ts beslut, utan vilket jag förmodar, att man ansåg det en smula äventyrligt att fortsätta arbetet. Kungl. Maj:ts beslut gavs den 23 september 1916.

I avseende på interpellantens uppgift, såvitt jag förstod honom rätt, att domänstyrelsen skulle sälja detta virke billigare till järnvägsstyrelsen, än den försäljer till andra, så torde det icke bero på annat än en missuppfattning. Det är framhållet i svaret på interpellationen, att prisen som järnvägsstyrelsen får betala äro de-

samma, som domänstyrelsen under året i genomsnitt erhåller för annat virke av samma slag.

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

Med avseende på den åberopade planlösheten i arbetsledningen känner jag till, att det varit tvist med förvaltaren, med den tidigare antagne förvaltaren åtminstone. Det var en del svårigheter, som därvid yppades, och jag föreställer mig också, att det kunde vara svårigheter med hänsyn därtill, att förvaltaren i avseende å bygget var bunden av en del föreskrifter, och att det kunde vara förenat med besvär att alltid inhämta detaljföreskrifter från järnvägsstyrelsen.

Slutligen får jag uttala min undran, huruvida icke interpellanten något överdriver, då han befarar, att sågverksanläggningen med sitt nuvarande läge skulle kunna få till följd, att man behövde göra norra stambanan dubbelspårig.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Herr statsrådet har missförstått mig, då herr statsrådet uppgav, att jag yttrat att järnvägsstyrelsen nu köpte från domänstyrelsen virke billigare, än andra kunde göra. Så var icke fallet, utan jag nämnde, att för sågverket vid Kälarne, som nedlagts för några år sedan, domänstyrelsen uppgjort kontrakt om leveranser, varigenom järnvägsstyrelsen fått virke till priser, som vore billigare, än andra kunde köpa det till. Jag har icke varit i tillfälle att kontrollera, huru det förhåller sig med detta köp, men jag har ingen som helst anledning att antaga, att den uppgift herr statsrådet lämnade icke skulle vara fullt korrekt.

Jag skall emellertid tillåta mig nämna att vidkommande uppgörelsen med domänstyrelsen, jag förstått den så, att järnvägsstyrelsen skall taga allt det timmer, som utstämplas å de kronoparker, som domänstyrelsen finner lämpliga, således såväl stort som smått. Det medelstora timret torde lämpa sig delvis för slipers och det mindre för sågade varor av olika slag, som jag antar staten har stor användning för vid inlandsbanebygget, om det nu på lämpligt sätt kan transporteras dit. Det grövre timret skall nu även användas för slipers. Är detta nationalekonomiskt riktigt, frågar jag? Jag måste tyvärr besvara den frågan med ett obetingat nej. Slipers av de vanliga dimensionerna tagas av 8 till 9 tums timmer toppmått på 9, 18 eller 27 fots längd kärnfullt virke. Skall man nu även av det grövre timret 10 à 20 tum och däröver tillverka slipers, så måste man uttaga i huvudsak 2 à 4 slipers av tjockleken. Timmer av 12 à 14″ topp på 27 fot torde representera en ålder av 200 à 250 och timmer av 14 à 20″ 200 à 300 år under det den förstnämnda kategorien 8 à 10″ endast uppgår till ungefär 120 à 160 år. Härav torde herrarna förstå, att det blir ett stort slöseri med den dyrbara råvaran att tillverka slipers av grovt timmer mot av sådant med endast 9 tums toppmått. Exporten av plankor (d. v. s. 3 och 4″ × 9″, 11″ och 12″) har sjunkit avsevärt under de sista tjugo åren, och hava därför de utländska importörerna varit vana att taga större partier av dessa dimensioner från

Ang. ett för statens räkning uppfört sågverk å Lövholmen. (Forts.)

Vita havet. Denna marknad är nu — såsom herrarna väl veta — så gott som stängd för dem, och vid förfrågningar å trävaror från utlandet finner man därför nu en större procent plankor, än som vi nu hava tillgång till. Skola nu grövre dimensioner undandragas exporten vid en tidpunkt, då denna i stället bör ökas, så är det ingalunda lyckligt för vårt land. I mycket hög grad bidrager ju trävaruexporten att utjämna vår handelsbalans, och bör den därför främjas och icke (av statens affärsdrivande verk) hämmas, som den kommer att göra, om järnvägsstyrelsen får tillämpa sina åsikter och metoder. Även av andra orsaker — t. ex. trädets kvalitet — bör ej slipers sågas av det grövre timret, som lämpar sig bättre för planktillverkning på grund av att plankor sorteras uti ej mindre än sex kvalitéer under det slipers måste bestå av kärnfullt virke. Beträffande sågningen, så har resultatet varit särdeles otillfredställande och uppgick vid slutet av april till cirka 50 stockar pr timme mot normalt beräknade 180. Nuvarande effekten är alltså något över 25 % av den normala.

Jag känner till ett annat nytt sågverk även å 4 ramar, av samma dimensioner som de å Lövholmen, vilket sattes i gång i slutet av sistlidne februari, och där ha under tre månaders tid vid fyrsågning sågats 1,438 timmer på 2 effektiva ramar motsvarande 719 timmer pr tvenne ramar och vid blocksågning 390 timmer pr enkel ram. Timmerdimensionerna torde dock hava varit något mindre än vid Lövholmen, men skillnaden är dock alltför stor.

Om sågningen vid Lövholmen fortgått i 10 timmar pr dag, eller den tid man beräknat vid det andra verket, så skulle där, förr sågats 500 timmer mot 1,438 vid det andra eller en skillnad av 938 timmer, motsvarande endast 35 % av det andra sågverkets kapacitet.

Härtill vill jag anmärka, att det är mycket svårt att få upp effekten vid ett nytt verk, om från början icke allt är så ordnat, att man kan hava berättigade anspråk på att uppnå ett bestämt resultat, och även om så är, tager det lång tid, ja åratal, att uppnå den fulla effekten.

Såsom en egendomlighet torde i detta sammanhang kunna omnämnas, dels att järnvägsstyrelsen utan arbetarnas hörande infört en arbetstid av 48 timmar pr vecka, och dels att arbetarna anmält sitt missnöje härmed med begäran om att förut vanlig arbetstid måtte åter införas.

Det i vår tillverkade sliperspartiet torde alltså hava äran bestå av de dyraste slipers, som någonsin funnits i vårt land.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 408, med förslag till lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1919 års klass.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 410, med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Kungl. proposition rörande ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga.

Herr Clason: Herr greve och talman, mina herrar! Det skulle under vilket skede som helst av den moderna svenska riksdagens tillvaro, även före propositionstidens begränsning, hava väckt synnerlig uppmärksamhet, att regeringen företagit sig att lägga fram propositioner av sådan innebörd som den nu förevarande under en så sen timma av riksdagens samvaro. Från den tid, då den nuvarande regeringens män tillhörde oppositionen, erinrar man sig också från deras sida mycket skarpa uttalanden gent emot sådana sentima framlägganden av propositioner.

Men vad som under alla förhållanden skulle varit påfallande, blir det så mycket mer eftersom vi sedan ett par år tillbaka hava en grundlagsförändring, direkt tillkommen för att så mycket som möjligt avvärja de senkomna propositionerna. Förändringen kom såsom bekant, till stånd på grund av förslag från den kommittè som tillsattes 1916 och hade att utreda frågan om lättnader i riksdagsarbetet, en kommitté som jag hade äran tillhöra. I denna kommitté var man ense om att till de allra viktigaste åtgärderna i detta syfte hörde bestämmelsen om propositionstidens begränsning, och då kommittén föreslog den begränsning i propositionstiden, som sedermera, såsom bekant, fastställdes till 70 dagar från riksdagens öppnande, ansåg den, att undantag från denna bestämmelse borde förekomma endast i två fall, som sedermera i grundlagen uttrycktes på det sätt, att proposition icke må »senare avlåtas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men». I motiveringen till detta sistnämnda undantag framhöll kommittén, att »viktiga statsintressen» kunde kräva att avgörandet av en fråga, som »*ej hunnit så förberedas*», att proposition kunnat avlåtas under normal propositionstid, icke bleve undanskjutet tilll nästa riksdag, då skulle konungen hava rätt att komma med proposition ännu senare. Men, fortsätta kommitterade, »klart är emellertid, att de skäl, som böra få föranleda sådant frångående av föreskriften om propositionstid, *måste vara synnerligen vägande*. Vi hava för den skull ansett oss böra föreslå, att undantag från den allmänna regeln må stadgas för det fall, att ett uppskov med framställning till riksdagen skulle *lända riket till allvarligt men.*» Och då 1917 års riksdag sedermera antog det av Kungl. Maj:t med en liten formell ändring på denna punkt framlagda kommitté-förslaget, framhöllo både utskottet och riksdagen, som godtog den kungl. propositionen att dess avfattning »till sin sakliga innebörd» överensstämde med vad kommittèn föreslagit. Den sakliga innebörden är således alltjämt, att propositioner icke må framläggas utan att det prövas, att uppskov skulle lända riket till allvarligt men, såsom det står i kommitténs förslag, från vilket icke gjorts någon saklig avvikelse.

Kungl. proposition rörande ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

Jag tillägger, att de medlemmar av kommittén, som tillhöra den nuvarande regeringen, herrar Edén och Rydén, voro bland dem, som i kommittén allra mest höllo på att denna begränsning och detta undantag skulle formuleras så skarpt som det var möjligt.

Jag tillåter mig nu bestrida, att den nu framlagda propositionen i realiteten fyller de villkor, som i grundlagen äro föreskrivna för propositions avlåtande efter propositionstidens utgång, nämligen att ett uppskov skulle lända riket till men. Det rör ju här en fråga av allra största räckvidd. Men vilken tid ha i denna sena timma av riksdagen utskottets ledamöter och vi andra att sätta oss in i ett så viktigt spörsmål av så stor omfattning och med så stora konsekvenser? Det framgår av den kungl. propositionen, att man tänkt på saken ända sedan statsverkspropositionen kom till. Vid sådant förhållande borde det icke hava varit något hinder för att komma fram med förslaget långt tidigare.

Men jag måste också framålla, att propositionen i realiteten, såvitt jag förstår, även i annat avseende går vid sidan av ett grundlagsbud, nämligen föreskriften i § 10 regeringsformen för regeringsärendens avgörande, att innan ärendena hos konungen i statsrådet fördragas, de skola beredas »genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk». I en försvarsfråga av så djupt ingripande betydelse som denna är det självfallet, att vederbörande ämbetsverk i främsta rummet eller i varje fall till väsentlig del måste vara de militära myndigheterna. Man skulle därför ha rätt att vänta en mycket mångsidig utredning från det sättet. Här finnes också vid propositionen fogat ett yttrande av chefen för generalstaben. Men om man ser på det, finner man, vilket även framgår av propositionen, att frågan remitterats till generalstabschefen först någon dag i slutet av förra veckan, den 23 eller den 24, jag vet icke vilkendera dagen, och att hans kortfattade yttrande avgavs den 27 eller *samma dag* som den kungl. propositionen är daterad och avgiven. Han har således för sitt yttrande i denna viktiga fråga endast haft ett par dagar på sig, och vid hans yttrande har man icke fäst mer avseende än att propositionen föredrogs i statsrådet samma dag yttrandet inkom. Går man till detta yttrande, finner man dessutom, att generalstabschefen icke ens synes ha fått kännedom av alla handlingarna i målet. Han säger själv, sid. 19 och 20 i propositionen, att den till honom remitterade skrivelsen framhålles, att »utredning verkställts angående ordnandet av tjänstgöringsförhållandena för värnpliktiga av årsklassen 1919», men säger han, »då jag icke äger kännedom om vad vid denna utredning förebragts, är det mig icke möjligt att uttala mig om de motiv, som ligga till grund» för visst uttalande i skrivelsen. Han har således icke kunnat uttala sig om denna utredning i en viktig millitär fråga, emedan den icke varit honom förelagd!

Då frågar jag: är detta de *nödiga* upplysningar, varom regeringsformen talar? Bakom propositionen ligger någon utredning rörande de värnpliktiges av årsklassen 1919 tjänstgöringsförhål-

landen en utredning som generalstabschefen icke känner till; generalstabschefen får sedan ett par dagar på sig för yttrandes avgivande, regeringen ägnar icke en dag åt prövning av hans uttalande, och vidare får riksdagen icke heller mer än ett par dagar på sig!

Kungl. proposition rörande ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga.

(Forts.)

Under sådana förhållanden är det icke heller underligt, att den kungl. propositionen så snävt, som nu skett, behandlat generalstabschefens yttrande. Det står i den kungl. propositionen blott, att generalstabschefen avgivit »vissa erinringar» och så heter det endast: »Då emellertid förevarande fråga måste bedömas icke blott ur militär synpunkt utan jämväl med hänsyn till andra förhållanden» etc., så beslutes proposition till riksdagen. Detta är allt vad som finnes om hans yttrande anfört.

Vad är detta för »andra förhållanden»? Därför redogöres icke närmare i propositionen. Jag har frågat mig, om det är finansiella förhållanden. Men då vill jag påpeka, att generalstabschefen sagt, att om det är statsfinansiella skäl, som göra en nedsättning av övningstiden nödvändig, borde saken hava lagts så, att den icke såsom här sker, träffas på den punkt där den verkar *militäriskt mest försvagande*». Om åter det skall vara politiska skäl, råder ju det förhållandet, att i propositionen vederbörande statsrådsledamot, krigsministern, säger, att han väntat med saken, därför att han hoppades, att det före propositionens framläggande skulle bliva fred i världen. Nu vet var och en, huru det blivit med den förhoppningen. Vi hava icke fred. I stället för att draga en, såvitt jag förstår, logiska slutsatsen härav och alltså vänta med att minska utbildningstiden, går man en alldeles motsatt väg och lägger fram detta minskningsförslag!

Jag läste, samma dag propositionen framlades, i ett organ, som bör vara ett uttryck för åsikterna hos det största av de samverkande regeringspartierna, nämligen Socialdemokraten, en artikel om det rådande världspolitiska läget. Det framhölls däri, att huru det än ginge med freden i väster, som för närvarande dock ännu icke ernåtts, läget i öster alltjämt vore i största utsträckning svävande. Där vore allt uppbyggt såsom ett korthus, och de gränser man där ifrågasatt, vilade uteslutande på vapenmakt. Jag undrar, om denna målning, som jag anser fullkomligt riktig, verkligen kan tagas till intäkt för att ytterpolitiska skäl i detta ögonblick skulle mana oss att skrida till minskning av vårt försvar.

För resten är här också en annan sak att betänka. Det är förmodligen, eller rättare sagt det är säkerligen ingen här obekant, att vi snart stå inför en maktallians, som man vill truga oss att inträda i. Det fordras, att vi inträda i denna, men på samma gång kräves offret av vår neutralitet. Sverige har hittills varit fritt och självständigt och har självt bestämt över sin politiska hållning. Nu bjudes oss en allians, eller vad det skall kallas, vari denna självbestämningsrätt skulle offras, och varigenom landet utsättes för att offra den, i eventuella fall offra sin

Kungl. proposition rörande ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

neutralitet, såvitt jag förstår på sådant sätt, att det till och med kan komma ända därhän, att man från andra håll skall kunna tvinga oss till ett uppträdande mot andra stater, som innebär krig. I det läget är det minst sagt underligt, att regeringen förklarat sig anse, att det länder riket till men, om den icke i denna sena timma av riksdagen lägger fram och söker genomdriva en av försvarets högste målsman avstyrkt minskning av vår försvarskraft på dess allra ömtåligaste punkt. Det förefaller mig, som om regeringen här läst grundlagen alldeles fel. Det förefaller mig, som om man, i stället för att läsa: då Konungen anser ett uppskov lända riket till men, hade läst, som om det stode: då en partiregering funnit uppskovet lända en viss partisamverkan till men. Ett sådant sätt att tillämpa nyss angivna paragraf i grundlagen anser jag i längden komma att lända riket till allvarligt men, och därför har jag, herr talman, icke kunnat underlåta att vid remissen av förevarande proposition yttra dessa ord.

Herr statsrådet Nilson: Jag ber att med anledning av herr Clasons yttrande få hänvisa till att redan i statsverkspropositionen finnes meddelat att beträffande 1919 års värnpliktiga, tilldelade infanteriet, övningstiden torde komma att föreslås betydligt förkortad, därför att det vore nödvändigt att nedbringa kostnaderna under fjärde huvudtiteln. Det föreliggande förslaget har således varit bebådat redan i statsverkspropositionen. Jag beklagar livligt, att propositionen icke kunnat föreläggas riksdagen tidigare, än vad nu i varje fall varit händelsen. Anledningen därtill har också i propositionen angivits. Man har nämligen velat avvakta, huruvida den väntade fredsuppgörelsen skulle komma till stånd, och huruvida särskilt den stora frågan om nationernas förbund, vilken framförts från alla kulturfolk, verkligen kunde anses hava någon förhoppning att vinna sin lösning. Det har varit det väsentligaste skälet som gjort, att förslaget icke tidigare kunnat underställas riksdagens prövning.

Beträffande chefens för generalstaben yttrande har det icke undgått min uppmärksamhet, vad däri anförts. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att chefen för generalstaben mycket väl insett svårigheterna i att kunna vinna avkortning i övningstiden för specialvapnen, och han angiver själv i sitt yttrande anledningen härtill, nämligen framför allt hästvården vid härens specialvapen. Den omständigheten att det gått att lösa detta problem vid trängen, där antalet stamhästar icke är mer än 30 à 40, är ju mycket lätt att förklara, om man gör en jämförelse med antalet stamhästar vid ett kavalleriregemente, där det är minst över 600 stycken. Dessa siffror tror jag för en var klargör att om det också går att avkorta tiden vid trängvapnet, är det stora att icke säga oöverkomliga svårigheter att göra det vid kavalleriet och artilleriet. Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att den avkortning, som till äventyrs skulle kunna vinnas vid specialvapnen, icke skulle bliva synnerligen stor, och att chefen

för generalstaben har också opponerat sig mot den av mig ifrågasatta avkortningen i övningstiden för trängvapnet.

Kungl. proposition rörande ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

Herr Clason: Vad herr statsrådet nu sagt är redan besvarat i mitt föregående yttrande. Jag skall endast ännu en gång understryka, att just därför att saken var bebådad i statsverkspropositionen, borde man kunnat vänta sig, att förslaget framkommit tidigare, så att både chefen för generalstaben, som fått två dagar på sig, och vi andra, som icke fått någon tid på oss, men likväl stå i ansvar för det beslut, som kommer att fattas och vars betydelse för landets försvarskraft är uppenbar, fått erforderlig tid för handläggning av denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till behandling av lagutskott.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos, men bordlades på flera ledamöters begäran ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 33 samt statsutskottets utlåtanden nr 185—191.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 193, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställning rörande åtgärder för prisreglering å ved, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 50—52.

Föredrogos bevillningsutskottets memorial:

nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Ma:jts proposition med förslag angående ändrade grunder för beskattning av kooperativa föreningar; och

nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets förnyade betänkande nr 43, i anledning av väckt motion angående ändring i visst hänseende av de vid förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt fogade särskilda anvisningar till ledning vid taxeringen m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 55, första lagutskottets utlåtanden nr 35 och 36, jordbruksutskottets utlåtande nr 103 samt andra särskilda utskottets utlåtande nr 5.

Herr talmannen yttrade: Jag tillåter mig föreslå, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden måtte först upptagas andra särskilda utskottets utlåtande n:r 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner, därefter samtliga statsutskottets utlåtanden med undantag av utlåtandet nr 158, i nummerordning, därefter samtliga bevillningsutskottets betänkanden i nummerordning, därefter jordbruksutskottets utlåtande, därefter övriga ärenden och sist statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bestridande av kostnaderna för odlingsorganisationen;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om bidrag till vissa odlingsföretag m. m.;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ödebygdsvägar;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 35 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig tomtdel i Marstrand;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig tomt i Marstrand;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Västerbottens och Norrbottens lappfonder;

nr 260, i anledning av utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående ökat arbetsbiträde vid stuteriöverstyrelsen m. m.;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 179, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 10, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Västerås stad av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 med Gränsta nr 1 och 2 i Västmanlands län; samt

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst m. m., jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,15 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
